

Open Access –road show Viikissä

Posted on [19.6.2014](#) by [helehilt](#)

[1](#)

Open access tarkoittaa tieteellisen tiedon avointa saatavuutta; vapaata oikeutta lukea, kopioida, tulostaa, linkittää ja käyttää tieteellisiä julkaisuja kokotekstimuodossa. Tiedon avointa saatavuutta on perusteltu monista lähtökohdista. Open accessin myötä artikkelien ja tutkijan näkyvyys ja tutkimuksiin viittaaminen kasvavat. [1] Laajan näkyvyyden ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden takaamiseksi myös monet tutkimusrahoittajat edellyttävät rahoittamansa tutkimuksen avointa saatavuutta. Open accessin katsotaan demokratisoivan tiedon saatavuutta, kun tieteelliseen tietoon pääsevät käsiksi myös toimijat, joilla ei ole varaa julkaisujen tilaus- ja lisenssimaksuihin. Vastaavasti nähdään, että julkisesti tuotetun tutkimuksen kuuluisi olla julkisesti saatavilla tutkimusyhteisön, kansalaisten ja tiedotusvälineiden käyttöön.

Open accessista on esitetty myös kriittisiä äänenpainoja. Kustantajia on syytetty kaksinkertaisesta rahastamisesta, kun ne perivät kirjoittajamaksuja artikkelin vapaaksi saattamiseksi tilausmaksullisista julkaisuista. Avoimen julkaisemisen kentälle on myös ilmestynyt kyseenalaisia kustantajia, joille kirjoittajamaksujen kerääminen on tieteellisen tiedon levittämistä tärkeämpää.

Avoin julkaiseminen on kuitenkin tullut jäädäkseen. Kansainvälisesti keskimäärin 20 % tieteellisistä artikkeleista on vuositasolla avoimesti saatavilla, ja määrä on kasvussa. [2] Open access- julkaisemisen lisäksi rinnakkaistallentaminen avoimiin julkaisuarkistoihin lisääntyy, osin rahoittajien ja tutkimuslaitosten vaatimuksesta. Myös Helsingin yliopistossa on suositus OA-julkaisemiseen ja velvoite tutkimusartikkelien rinnakkaistallentamiseen yliopiston avoimeen arkistoon. Tämän vuoksi Helsingin yliopiston kirjastossa pidetään tarpeellisena lisätä tutkijoiden, opiskelijoiden ja opettajien tietoisuutta Open accessista.

Kiertueen toteutuksesta

Osana Viikin kampuskirjaston tutkijapalveluiden kehittämistä toteutimme kampuksellamme keväällä 2014 Open Access –roadshown nimellä kulkeneen kampanjan, jossa sisältönä oli avoin julkaiseminen ja siihen liittyen rinnakkaistallentaminen. Vierailimme kahdeksassa Viikin laitoksen tai tiedekunnan tilaisuudessa, joissa kuulijoita oli kerrallaan paristakymmenestä noin sataan. Pientääksemme osallistumiskynnystä sovimme tietoiskut jonkin olemassaolevan tilaisuuden yhteyteen. Yhteen tilaisuuteen sisällytettiin laitoksen toiveen mukaisesti myös TUHAT-tutkimustietojärjestelmän esittely.

Kerroimme vierailuillamme rahoittajien vaatimuksista avoimen julkaisemisen suhteen sekä annoimme vinkkejä siitä, kuinka löytää hyvät OA-julkaisut ja kuinka erottaa kyseenalaiset julkaisijat. Aiheena olivat myös kustantajien ehdot rinnakkaistallentamiselle, kuten eri artikkeliversioiden erot, ja se, mistä näitä ehtoja voi tarkistaa. Lisäksi kokosimme esimerkinomaisesti kunkin tieteenalan julkaisujen rinnakkaistallentamispolitiikkoja, jotka on haettu enimmäkseen Sherpa/Romeo-palvelusta. Koska edellä kuvattu tietopaketti on ensikuulemalta varsin laaja, jaoimme myös paperimuodossa tarpeellisia yhteystietoja sekä wiki-osoitteen, jossa esittelemämme aineistot ovat nähtävissä.

Esiinnousseita kysymyksiä

Kirjastolle tilaisuudet ovat olleet mahdollisuus sekä jakaa tietämystä että olla itse kuulevana osapuolena. Kysymykset ja kommentit vaihtelevat; seuraavassa joitakin esille nousseita näkökohtia. OA-lehtien keräämien kirjoittajamaksujen rahoitus puhuttaa tutkijoita. Heidän mielestään yliopistolla, tiedekunnalla tai laitoksella voisi olla tätä tukevia rahoitusmalleja. Rinnakkaistallentamisen ehtoihin liittyen kustantajien sallimista artikkeliversioista (pre-print, post-print, kustantajan versio) on epäselvyyttä tutkijoiden keskuudessa. Tutkijat saattavat tällä hetkellä tallentaa avoimiin arkistoihin kuten Research Gateen tai lähettää TUHATIin tallennettavaksi artikkeliversioita, joiden rinnakkaistallentamista kustantaja ei periaatteessa hyväksy. Siksi tutkijoiden tietoisuuden lisääminen artikkeliversioiden eroista on tarpeellista.

Koska rinnakkaistallentaminen Heldaan tapahtuu tutkimustietojärjestelmä TUHATin kautta, myös TUHATIin tallentaminen on herättänyt kysymyksiä ja ehdotuksia esimerkiksi tallennuslomakkeen ohjeistuksesta. Puheenvuoroissa on kaivattu mm. selvennystä siihen, mikä on lomakkeessa mainittu yliopiston OA-politiikka, ja nykyistä kattavampaa opastusta sallituista rinnakkaistallennusversioista. Artikkelien tallentaminen TUHATIin on joissain tapauksissa nähty vaivalloiseksi, ja on koettu, että laitoksilla tulisi olla tietyt henkilöt, jotka hoitavat tallentamisen.

Tätä kirjoitettaessa kampanjakiertue on edelleen käynnissä, ja sen lopullinen vaikutus tutkijoiden käytäntöihin jää nähtäväksi. Tilaisuudet ovat joka tapauksessa olleet hyödyllisiä paitsi kuulijoille, myös kirjastolle, koska tilaisuuksissa esiin tulleiden kysymyksien ja kommenttien perusteella voimme kehittää Open accessiin liittyviä palveluitamme. Malli on osoittautunut toimivaksi ja tulevaisuudessa tullemme järjestämään samantyyppisen kokonaisuuden myös tutkimusdatan hallinnasta.

Teksti

Katja Oksanen-Särelä
tietoasiantuntija

Marja Moisio
palvelupäällikkö